

Proti minulosti se situace ve zpracování dějin historiografie změnila tím, že v Miláně vychází od roku 1982 časopis *Storia della storiografia*. Velké syntézy podobné Fuetterově, Goochově, Thompsonově nevyšly. Nastává etapa dílčích sond, jejichž předmětem jsou buď úseky ve vývoji národních historiografií, nebo velké etapy bez ohledu na národnost. Nejbohatší pomůckou pro orientaci jsou dva zatím vydané svazky souboru *Geschichtsdiskurs*, Bd. 1., *Grundlagen und Methoden der Historiographie der Geschichte*, a Bd. 2., *Anfänge modernen historischen Denkens* s bohatou bibliografií, vydané v letech 1993 a 1994. Ve zpracování velkých epoch v nadnárodním rámci jsou k dispozici práce různého záběru a podrobnosti, mezi nimiž přibylo titulů francouzských a anglosaských. Na začátku jejich řady stojí malý svazek CH.-O. Carbonella, *L'historiographie*, zatím v posledním vydání z roku 1993. Následují tituly G. Bourdée, H. Martin, *Les écoles historiques*, v prvním vydání z roku 1983 a dalších; J.M. Biziere – P. Vayssière, *Histoire et historiens. Antiquité, Moyen âge, France moderne et contemporaine*, 1995; *Les sciences historiques. De l'Antiquité à nos jours*, kompendium redigované Ch.O. Carbonellem a vydané roku 1994. Marxistický historik B. Berthold je autorem dvoudílného přehledu *Zur Geschichte der Geschichte der Geschichtswissenschaft vom Altertum bis zum 20. Jahrhundert*. Analogická je práce E. Breisacha, *Historiography. Ancient. Medieval. Modern*, 1983. Příkladem prací o velkých dílčích epochách historiografie jsou knihy A. Momigliana, *The Classical Foundation of Modern Historiography*, 1990, a syntéza D. Haye, *Western Historiography from the Eighth to the Eighteenth Centuries*, 1972. Z teoretických prací uvádím tituly H.W. Blanke, *Historiographiegeschichte als Historik*, 1991; P. Berke, *New Perspectives of Historical Writing*, 1992; F. Jaeger – J. Rüsen, *Geschichte des Historismus. Eine Einführung*; J. Marek, *O historismu a dějepisectví*, 1992.

Soustavné vylíčení vývoje české historiografie, ať již v rámci evropském, nebo samostatně, nevzniklo. K dispozici jsou nanejvýš učební texty či skripta jednotlivých fakult. Nejdůležitější z nich jsou vydání textů J. Kudrny. Vědění a myšlenky, které do nich nesoustavně vkládal, autor znehodnotil bezvýhradným podřizováním se pochybné ideologii. Pozitivním činem bylo založení nepravdělně vycházejícího sborníku *Problémy dějin dějepisectví* v rámci publikací Filosofické fakulty Univerzity Karlovy.

Pro studium středověkého dějepisectví je třeba obrátit se k několika novým základním pracím. Dalším výsledkem systematického studia velkého znalce je syntéza H. Grundmanna, *Geschichtsschreibung im Mittelalter. Gattungen-Epochen Eigenart*, 1965. Novějšího data je F.J. Schmale, *Funktion und Formen mittelalterlichen Geschichtsschreibung. Eine Einführung*, 1985, a zejména B. Guenée, *Histoire et culture historique de l'Occident médiéval*, 1980; k tomu i sborník redigovaný Guenéeem *Le métier d'historien au Moyen âge. Etudes sur l'historiographie médiévale*, 1978.

České středověké dějepisectví zpracovala do velké úplnosti a do všech souvislostí M. Bláhová, *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila (3) v kontextu středověké historiografie latinského západního okruhu a její pramenná hodnota*, 1995. V její bibliografii je obsažena literatura předmětu snad bez mezer.

Velký komplex se kupí kolem počátků moderní historiografie, ať jsou její počátky spojovány s renesancí, osvícenstvím či historismem. Pro aktuální informaci slouží R. Landfester, *Historia magistra vitae. Untersuchungen zur humanistischer Geschichtstheorie des 15. bis 16. Jahrhundert*, 1972, a D.J. Wilcox, *The Development in Florentine Humanist Historiography in the Fifteenth Century*, 1969. Širší záběr má

U. Mühlack, *Geschichtswissenschaft im Humanismus und in der Aufklärung. Die Vorgeschichte des Historismus*, 1991. Aktuálního teoretického problému se dotýká P.H. Rennus, *Structure and Narrative in the Eighteenth-Century Historiography*, 1986. Se zřetelem k filosofické problematice je koncipována kniha G. Rupperta, *L'idée de l'histoire parfaite*, 1973. Nejenom anglických poměrů se týká J.M. Levine, *Humanism and History. Origins of Modern English Historiography*, 1987, a P.H. Reil, *The German Enlightenment and the Rise of Historicism*, 1978. Soustavný je výklad ve sborníku redigovaném K. Hammerem a J. Vossem, *Historische Forschung im 18. Jahrhundert. Organisation-Zielsetzung-Ergebnisse*, 1976, a H.W. Blankeho a D. Fischera, *Theoretiker der deutschen Aufklärungshistorie*, 1992. H.W. Blanke a J. Rüsen redigovali sborník *Von der Aufklärung zum Historismus. Zum Strukturwandel des historischen Denkens*, 1984.

U nás frekvence prací o barokním dějepisectví a osvícenské historiografii není zanedbatelná, ale centrem zájmu je většinou vztah historiografie k dobové ideologii. I u nás stoupá zájem o studium humanistického dějepisectví. Vedle starší monografie K. Krejčího, *Bartoloměj Paprocký z Hlahol* (kterou F. Kutnar neregistroval) a menších příspěvků J. Polišenského vznikají průkopnické práce o typologii vědecké prózy. Představují je například M. Kopecký, *Historie a kronika jako žánry renesanční literatury* ve Sborníku prací fil. fak. brněnské univerzity, ř. D 27, 1980, s. 51–60; J. Kolár, *K typologii české historické prózy v období humanismu*, *Folia historica bohemia* 11, s. 345–363; od téhož autora *Český kronikář Marek Bydžovský z Florentýna*, *Strahovská knihovna* 12–13, 1977, s. 17–56. Komplex tohoto dějepisectví se speciálním zaměřením k Sixtu Ottersdorfovi soustavně zpracovává Z. Beneš v řadě studií. Z nich významnější jsou *Kroniky dvě o založení země české a jejich místo v dějinách české historiografie*, *Acta Universitatis Carolinae, Problémy dějin historiografie* 3, s. 41–86; *K některým metodologickým problémům české předbělohorské historiografie*, *Acta Univ. Carol.* II, 9–24; *Akta aneb knihy památné čili historie Sixta z Ottersdorfu*, *ČČH* 96, 1994, s. 188–203; nehlouběji pak *Historický text a historická skutečnost, Studie o principech humanistického dějepisectví*, 1993. Balbínovi a kruhu okolo něho se monograficky věnovali J. P. Kučera a J. Rak v knize *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*, 1983.

Široce koncipovaných a syntetizujících prací o celku moderní historiografie 19. a 20. století ubylo ve prospěch analýz jednotlivých národních historiografií i historiků. Z této literatury bude asi nejvlivnější kniha H. Whitea, *Metahistory. The Historical Imagination in the Nineteenth-Century Europe*, 1973, a jí protikladná monografie Ch.-O. Carbonella, *Histoire et historiens, une mutation idéologique des historiens français 1865–1885* z roku 1976. Do třetice pak E. Fuchs, *Henry Thomas Buckle, Geschichtswissenschaft und Positivismus in England und Deutschland*, 1994.

Počátkům českého moderního dějepisectví je věnována monografie J. Haubelta, *Dějepisectví Gelasia Dobnera*, 1979. Z literatury k F.M. Pelclovi, kterou systematicky podněcuje jeho rodné město, vyniká studie Z. Šimečka, *František Martin Pelcl a Josef Dobrovský v Slovanském přehledu* 1991, s. 85–93, a sborník *František Martin Pelcl. Sborník přednášek z odborného semináře z roku 1994*. Řada studií, které soustavně o vývoji české historiografie a českého politického myšlení, jakož i o jejich vztahu k evropským souvislostem, publikoval J. Kořalka, byla dovršena velkou monografií *Tschechen im Habsburgreich und die Europa 1815–1914*, 1991; její český překlad vyšel roku 1996 pod názvem *Češi v habsburské říši a Evropě 1815–1914*. Z přípravných studií jsou závažné *Bavorská a saská korespondence Františka Palackého*, *Husitský Tábor* 5, 1982, s. 209–252; J. Kořalka, *Palacký a Frankurt 1840–1960*:

husitská bádání a politická praxe, Husitský Tábor 6–7, 1983, s. 239–360; J. Kořalka, *Evropský zájem o husitství a František Palacký (do roku 1848)*, Husitský Tábor 8, 1985, s. 207–237; J. Kořalka, *Palacký, Sybel a počátky Historische Zeitschrift*, Husitský Tábor 9, 1986. Palackému byla věnována *Václavkova Olomouc, Pocta Františku Palackému 1976*. Z dalších významných prací uvádím: J. Válka, *Palacký a francouzská liberální historiografie*, Sborník prací fil. fak. brněnské university, C-33, 1986, s. 101–109; Z. Šimeček, *K metodologii díla Františka Palackého. Otázky kontinuity bádání*, Slovanský přehled 62, 1971, s. 211–220; M. Šmerda, *František Palacký a česká národní ideologie v době obrození*, Slovanský přehled 62, 1976, s. 202–210; Palackému se věnuje i J. Štaif, *Konceptualizace českých dějin Františka Palackého*, ČČH 89, 1991, s. 161–184; J. Štaif, *Politický koncept Palackého do roku 1860*, ČČH 90, 1992, s. 343–364; J. Štaif, *Antonín Gindely a František Palacký*, Acta Universitatis Carolinae, Philosophice et Historica, Studia historica XXXIX, 1993.

Ze zakladatelů studia na české univerzitě po rozdělení se dočkali pozornosti J. Emler – ve sborníku *Josef Emler (1836–1889). Příspěvky k jeho učitelské, vědecké a organizátorské činnosti z roku 1991* – a J. Goll v monografii J. Marka, *Jaroslav Goll*, 1991. Pamflet V. Krále, *Zdeněk Nejedlý a Gollova škola z roku 1991* má hodnotu jako dokument o degeneraci vědy v nesvobodném ovzduší. Materiálově bohaté a přínosné jsou příspěvky J. Špěta, *Kapitola z dějin Českého časopisu historického*, ČČH 89, 1991, s. 714–725, a *Po stu letech. K výročí Českého časopisu historického*, ČČH 93, 1995, s. 3–24.

V souvislosti s metodologickými diskusemi o povaze historiografie přibýlo i prací z dějin historiografie. Z nich nejvíce do šířky jdou K.O. Arentin, G.A. Ritter, *Historismus und moderne Geschichtswissenschaft*, 1987; G. Barraclough, *Tendences actuelles de l'histoire*, 1980 a E. Nolte, *Geschichtsdenken im 20. Jahrhundert*, 1991. Speciálně k poměrům v historické vědě hledí G.G. Iggers, *New Directions in European Historiography*, 1975, německy pod titulem *Neue Geschichtswissenschaft. Vom Historismus zur Sozialwissenschaft*, 1978. Koncizní přehledy zpracovali G.G. Iggers, *Geschichtswissenschaft in unserem Jahrhundert*, 1993, a E. Schulz, *Geschichtswissenschaft in unserem Jahrhundert. Probleme und Umrisse einer Geschichte der Historie*, 1988. Z perspektivy stoupenců německé sociálněhistorické orientace mluví H.U. Wehler, *Geschichtswissenschaft heute*, in: *Stichworte zur geistigen Situation der Zeit*, Bd. 2.

Z bohaté literatury o moderní francouzské historiografii uvádím práce, jež podávají nejbohatší objektivní informaci: M. Erbe, *Zur neueren französischen Sozialwissenschaft. Die Gruppe um die Annales*, 1973; J. Le Goff, R. Chartier, J. Revel, *La Nouvelle histoire*, 1978; H. Couteau-Begarie, *Le phénomène Nouvelle histoire*, 1983; F. Dosse, *L'histoire en miettes. Des Annales à la „nouvelle histoire“*, 1987; J. Le Goff, *Histoire et mémoire*, 1988. Obdoba tohoto směru je i v německé historiografii, k tomu J. Kocka, *Sozialgeschichte. Begriff-Entwicklung-Probleme*, 1977, a H.U. Wehler, *Geschichte als historische Sozialwissenschaft*, 1977. O situaci historiografie v přítomnosti uvažuje L. Niethamer, *Posthistorie. Ist Geschichte zur Ende?*, 1983; F.R. Ankersmith, *Historiography and Postmodernism*, 1989, in: *History and Theory*, 28, 1989, s. 137–153, a celý sborník *Festschrift für Georg G. Iggers, Geschichtswissenschaft vor 2000. Perspektiven der Geschichtstheorie*, 1991.

Portréty některých vrstevníků a žáků Gollovy školy jsou u K. Kučery, *Historie a historici*, 1992. Největší pozornost přitahují protichůdci Josef Pekař a Jan Slavík. Kniha Z. Kalisty, *Josef Pekař*, je úplným vydáním monografie, která v torzu vyšla roku 1941. Reedicí samizdatových studií jsou Pekařovské studie z roku 1995, původně roku 1987. Soustavně se Pekařem zabýval Josef Hanzal – J. Hanzal, *Josef Pekař*

a jeho odkaz, ČČH 88, 1990, s. 317–341, a ve zkratce samostatně jako *Josef Pekař*, 1992. Především Pekař politik zajímal M. Kučeru, *Pekař proti Masarykovi. Historik a politika*, 1995. Vztah J. Pekaře k dobovému dějepisectví je tématem pro T. Weisnera, *Josef Pekař's Rezeption Lamprechts Geschichtslehre* v *Storia della storiografia* 2, 1993, s. 47–93. Stejný námět má J. Čechura, *Josef Pekař a Karel Lamprecht*; in: *K počtě Jaroslava Marka*, 1996, s. 75–83. Ze soustavného studia osobnosti Kamila Krofty vytěžili J. Dejmek studii ve *Sborníku archivních prací* 41, 1991, s. 249–356, nazvanou *Kamil Krofta a jeho působení v Zemském archivu*.

J. Bouček sestavil *Bibliografii díla J. Slavíka* v roce 1994. O Slavíkových pamětech psal Z.A.B. Zeman, *Paměti Jana Slavíka*, ČČH 88, 1990, s. 559–570. Část jich vyšla ve sborníku *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945* z roku 1995. Životní dráhu nastínil J. Bouček, *Jan Slavík*, *Historie a vojenství* 40, 1991, s. 110–140. Se záporným hodnocením I. Holzbachová, *K metodologickým východiskům Jana Slavíka*, *Sborník historický* 36, 1989, s. 213–233. O tom rovněž J. Hanzal, *Jan Slavík, historik a myslitel*, ČČH 93, 1995, s. 665–685.

K jednotlivým historikům ještě J. Čechura – J. Šetřilová, *František Hrubý a Český časopis historický*, ČČH 94, 1996, s. 223–224; G. Svoboda, *František Kutnar and the Advancement of Modern Czech Historiography*, *East Central Europe* 16, 1981, s. 145–152; J. Marek, *Strážce času. In memoriam Františka Kutnara*, ČČH 88, 1990, s. 342–350. Studie J. Petráně *Spor o smysl českých dějin a dějepisu* věnovaná Václavu Husovi zabírá celé meziválečné dějepisectví; viz *Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica* 5, 1988, Velké osobnosti filozofické fakulty Univerzity Karlovy, s. 29–67. Předběžný celkový náčrt má J. Hanzal, *Čeští historici před únorem 1948*, ČČH 91, 1993, s. 268–285. Obrisy vývoje českého dějepisectví v evropském rámci nastínil J. Marek, *O historismu a dějepisectví*, 1992.

Jaroslav Marek